

HVAD DRIVER DEN SVAGE VERDENSHANDEL?

Deanie Marie Haugaard Jensen, Casper Winther
Nguyen Jørgensen og Anders Farver Kronborg,
Økonomi og Pengepolitik

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

De seneste 50 år har været karakteriseret ved en stadig stigende handel med varer og tjenester på tværs af landegrænser. Væksten i samhandlen oversteg i perioden væksten i produktionen, således at handlen i forhold til BNP, også kaldet handelsintensiteten, steg betydeligt. Den øgede internationalisering har bl.a. været drevet af løbende handelsliberaliseringer, faldende transportomkostninger og den teknologiske udvikling. Det har givet anledning til betydelige velfærdsgevinster.

Siden den finansielle krise i 2008 og det efterfølgende økonomiske tilbageslag er stigningen i handelsintensiteten fladet ud. Det afspejler dels, at importen af varer er meget konjunkturfølsom, hvorved de seneste års svage aggregerede efterspørgsel i en række økonomier har bidraget negativt til handelsvæksten, dels at tilbageslaget særligt har trykket investeringerne, som er relativt importintensive.

Der er også indikationer på, at den træge vækst i verdenshandlen afspejler elementer af mere strukturel karakter. Det gælder eksempelvis udviklingen af globale værdikæder, der i dag sker langsommere end tidligere. Det understreges af, at øget handel med halvfabrikata i mindre grad end tidligere bidrager til væksten i verdenshandlen. Tilsvarende kan strukturelle forskydninger i sammensætningen af den globale vækst fra lande med høj importrate mod lande med lavere importrate bidrage til en lavere vækst i verdenshandlen. Endelig er der indikationer på, at hastigheden, hvormed handelsbegrænsende tariffer og regu-

leringer liberaliseres, er aftaget, mens antallet af nye protektionistiske tiltag i en række økonomier har været svagt stigende siden tilbageslaget i 2008-09. I det omfang, at verdenshandlen holdes nede af sidstnævnte, er det problematisk, da det er forbundet med et velfærdstab.

Handel mellem lande har en positiv effekt på vækst og velstand. Særligt små økonomier som den danske har stor fordel af at handle med andre lande. Det skyldes, at samhandel giver adgang til større markeder, øget konkurrence, mulighed for specialisering og videndeling. Hertil kommer, at frihandel kan give anledning til velfærdsgevinster gennem øget købekraft, idet priserne på de importerede varer er lavere end, hvis de skulle produceres indenlands. Danmark har yderligere haft en markant forbedring af bytteforholdet, hvilket har øget danske husholdningers forbrugsmuligheder. For en lille åben økonomi som Danmark er det således vigtigt, at den økonomiske politik understøtter frihandel, bl.a. gennem internationalt samarbejde.

Der kan dog være tilpasningsomkostninger forbundet med øget international handel for dele af økonomien. Disse omkostninger vil typisk være koncentrerede inden for specifikke sektorer, som har været beskyttet af manglende indenlandsk konkurrence, og som ved frihandel udsættes for konkurrence fra udenlandske producenter. Det kan reducere beskæftigelsen midlertidigt og lægge en dæmper på lønstigningerne for berørte grupper. Over tid vil arbejdskraften søge over mod mere konkurrencedygtige virksomheder,

hvilket vil resultere i højere lønninger. Lignende dynamikker gør sig gældende i forbindelse med teknologiske fremskridt, fx automatiseringen af visse jobfunktioner. En dynamisk økonomi og et fleksibelt arbejdsmarked vil mindske tilpasningsomkostningerne.

DEN STIGENDE TENDENS I VERDENSHANDLEN ER AFTAGET SIDEN KRISEN

HANDEL PÅ TVÆRS AF LANDE ER STEGET BETYDELIGT DE SIDSTE 50 ÅR

I perioden fra 1960 til 2008 voksede verdenshandlen som andel af det globale bruttonationalprodukt, BNP, også kaldet handelsintensiteten, fra ca. 12 til ca. 30 pct., jf. figur 1 (venstre). Væksten i verdenshandlen var dermed betydeligt større end væksten i den samlede produktion. Fra 1985 til 2008 steg verdenshandlen i reale termer i gennemsnit 6,6 pct. om året, sammenlignet med 3,1 pct. for globalt BNP. Den lange periode med stigende internationalisering tilskrives ofte løbende handelsliberaliseringer i form af lavere told på import og afvikling af regulering, faldende transportomkostninger og den generelle teknologiske udvikling. Det gælder især udviklingen af informationsteknologi, der har gjort det muligt at opdele

produktionsprocessen af mange typer af varer og tjenester, jf. Produktivitetskommissionen (2013). Det har bidraget til udbredelsen af globale værdikæder, hvor opdelingen af produktionsprocessen sker på tværs af landegrænser, og øget handelsintensiteten, jf. Nellemann og Nissen (2016).

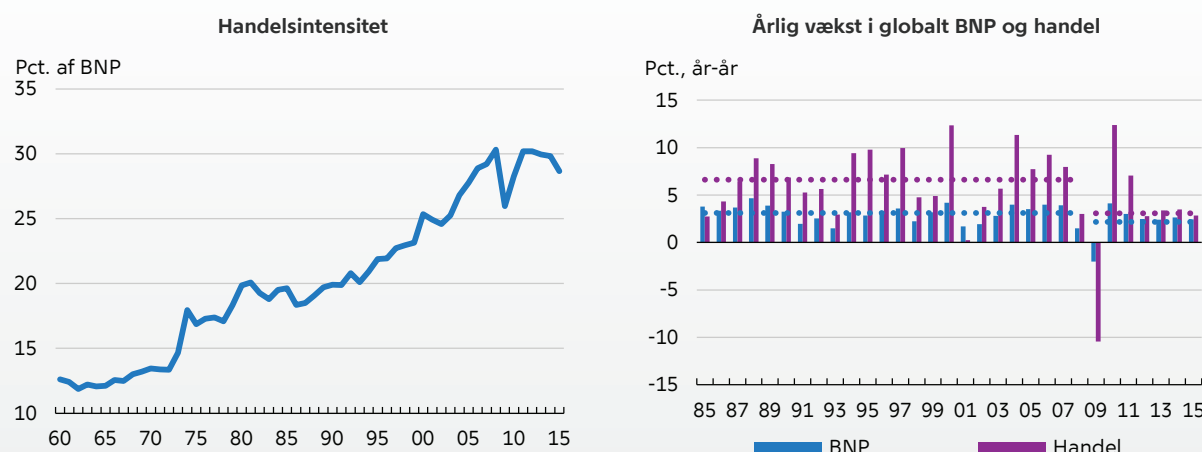
På kort sigt er der betydelige udsving i forholdet mellem global handel med varer og tjenester og BNP. Det ses eksempelvis under tilbageslaget i 2008, hvor der først skete en kraftig opbremsning og et efterfølgende fald i verdenshandlen på over 10 pct., da BNP faldt i årene 2008-09, jf. figur 1 (højre). I 2010 steg verdenshandlen med over 12 pct., samtidig med at BNP voksede med godt 4 pct. Disse bevægelser afspejler, at importen af varer generelt er meget konjunkturfølsom, bl.a. fordi import udgør en stor andel af industriproduktion, lagerinvesteringer og råvarer, der i sig selv er meget konjunkturfølsomme. De kortsigtede fluktuationer i verdenshandlen vil således være større end i BNP.

VERDENSHANDLEN HAR UDVIKLET SIG SVAGT DE SENESTE ÅR

Trods en relativt robust vækst i den globale økonomi har verdenshandlen udviklet sig svagt siden 2012. Fra 2012 til 2015 voksede verdenshandlen i gennemsnit 3,1 pct. om året. Det er blot halvdelen af gennemsnittet siden 1980, mens væksten i global BNP var på 2,5 pct., som er tæt på det

Global handel og BNP

Figur 1

Anm.: Venstre figur: Handel med varer og tjenester i procent af BNP. Faste priser.

Højre figur: Global handel med varer og tjenester. Faste priser. Prikkede linjer angiver gennemsnit for henholdsvis 1985-2008 og 2009-15.

Kilde: Verdensbanken og IMF.

historiske gennemsnit. Det indikerer, at forholdet mellem økonomisk vækst og fremgangen i international handel er ændret de senere år. Som et mål herfor betragtes typisk handelselasticiteten. Den angiver, hvor mange procent importen kan forventes at stige, når aktiviteten i økonomien – målt ved BNP – stiger med 1 pct. Hvis elasticiteten er større end én, vil handelsintensiteten stige, i takt med at økonomien vokser.

For at få et udtryk for, hvordan den økonomiske fremgang påvirker verdenshandlen, estimeres en såkaldt langsigtet handelselasticitet, jf. boks 1. Estimationen viser, at forholdet mellem væksten i globalt BNP og verdenshandel er aftaget siden årtusindeskiftet, jf. figur 2. I perioden 1986-2000 steg global handel med 2 pct., når aktiviteten steg med 1 pct. Siden da er handelselasticiteten faldet til 1,3, hvilket svarer til handelselasticiteten i perioden 1970-85. Den relativt svage udvikling i verdenshandelen de senere år kan dermed i nogen grad ses som en tilbagevenden til situationen før den meget intensive globalisering i årene frem mod årtusindeskiftet.

En tilsvarende udvikling ses på mere disaggregeret niveau for USA og Kina, mens EU's handelselasticitet er øget i 2000'erne. Det afspejler bl.a., at EU er blevet udvidet med en række østeuropæiske lande i 2004 og 2007, og at EU i perioden har foretaget en række dereguleringer af det indre marked for varer og serviceydelser.

Model til estimation af handelselasticiteter

Boks 1

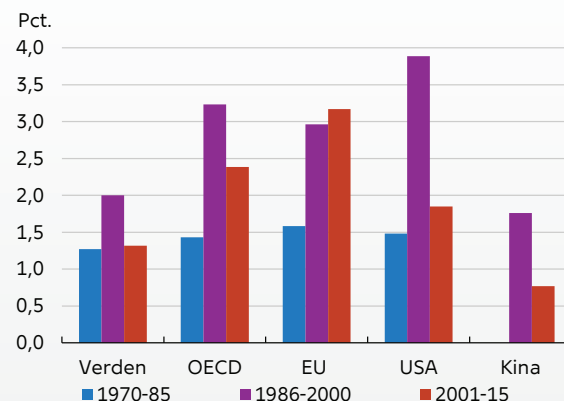
For at analysere forholdet mellem handelsintensitet og indkomst benyttes nedenstående fejlkorrigeringsmodel baseret på Constantinescu m.fl. (2015).

$$\Delta \ln m_t = \alpha + \beta_1 \Delta \ln y_t + \beta_2 \Delta \ln relpris_t + \gamma \ln m_{t-1} + \delta \ln y_{t-1} + \varepsilon_t$$

hvor m_t er importvolumen, y_t er det reale BNP og $relpris_t$ er de relative importpriser. Δ betegner første differens, α er en konstant, og ε_t er fejleddet. Den kortsigtede handelselasticitet er i modellen givet ved β_1 , mens den langsigtede er lig med $-\delta/\gamma$. Her repræsenterer $-\gamma$ hastigheden, hvormed handelsintensiteten vender tilbage til dens langsigtede ligevægt. Den langsigtede handelselasticitet angiver dermed handelselasticiteten i fravær af kortsigtede bevægelser. Hvis elasticiteten er større end 1, betyder det, at handelsintensiteten vokser, når verdensindkomsten vokser. Modellen er estimeret på årlige data fra Verdensbanken, IMF og OECD ved brug af mindste kvadraters metode.

Langsigtede handelselasticiteter

Figur 2

Anm.: Elasticiteterne er vist som de langsigtede elasticiteter estimeret med modellen, der er beskrevet i boks 1. For de disaggregerede økonomier tages der højde for ændringer i de relative importpriser. Der er ikke tilgængeligt data for Kina for perioden 1970-85. Elasticiteten for Kina i perioden 2001-15 er insignifikant. EU dækker alle 28 medlemslande igennem hele perioden. Resultaterne er følsomme for valg af periode.

Kilde: Constantinescu mfl. (2015), OECD og egne beregninger.

En stor del af dansk eksport omsættes i EU-lande, USA og Kina. Ændrede handelsmønstre i disse lande vil således kunne påvirke dansk økonomi, jf. boks 2.

FLERE ÅRSAGER TIL LAVERE VÆKST I HANDELSINTENSITETEN

De senere års svage vækst i verdenshandlen skyldes en række forhold. Der er således tegn på, at flere af de tendenser, der tidligere bidrog til at løfte den internationale samhandel, er aftaget. Det gælder eksempelvis udbredelsen af globale værdikæder, afskaffelsen af handelsbarrierer, samt at der de seneste 15 år er opstået færre nye lande sammenlignet med perioden op til årtusindeskiftet.¹ Dertil kan både konjunkturelle og strukturelle forskydninger i den aggregerede efterspørgsel samt den geografiske vækstsammensætning holde væksten i den globale samhandel nede – også i årene fremover.

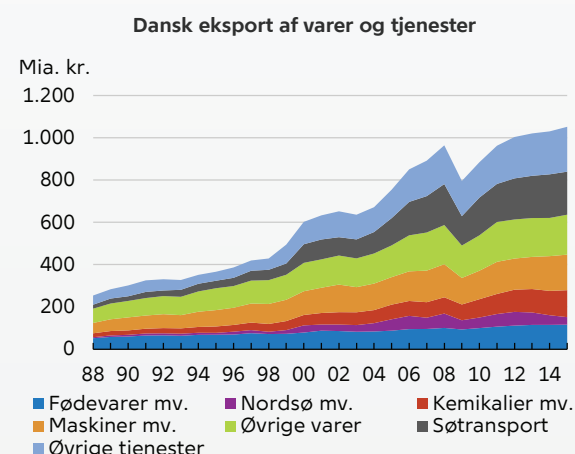
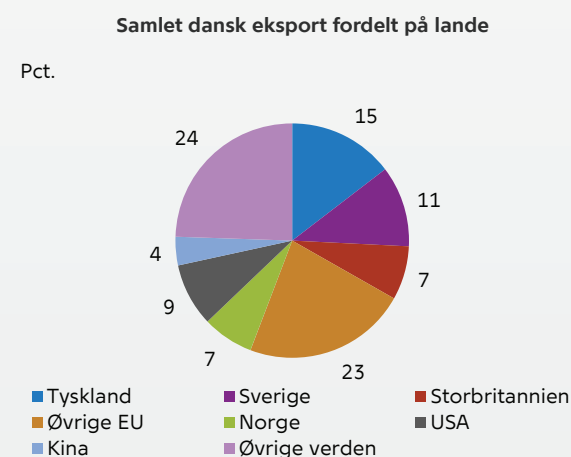
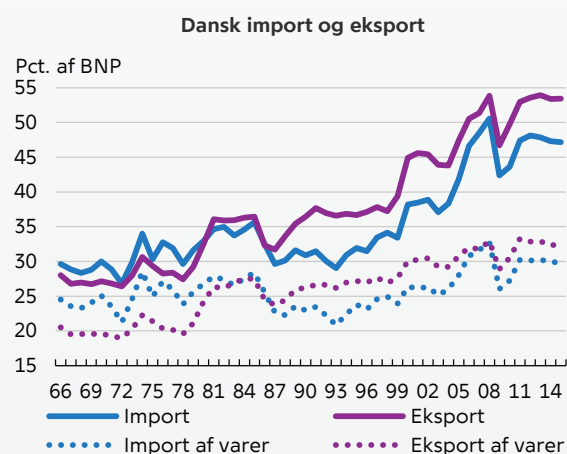
1 Flere nye lande øger den internationale handel, uden at den globale indkomst stiger.

International handel med varer og tjenester har stor betydning for dansk økonomi. Både importens og eksportens respektive andele af BNP har været stigende de seneste 50 år, men er siden 2011 fladet ud ved ca. 50 pct., jf. figur (øverst til venstre). En stor del af den øgede danske samhandel med omverdenen kan tilskrives øget handel med tjenester. Særligt er handlen med søtransport, der bl.a. har nydt godt af den øgede opdeling af produktionsprocessen på tværs af lande, steget igennem årene. Men også en øget handel med medicinalprodukter og råstoffer fra Nordsøen har bidraget til den danske eksportvækst, jf. figur (øverst til højre). Dansk eksport indeholder således både komponenter, der er relativt stabile over konjunkturyklen, såsom medicin, og meget konjunkturfølsomme komponenter, såsom søtransport. De senere års aftagende Nordsø-produktion bidrager til at forklare en del af den træge danske eksportvækst og forventes

fortsat at lægge et nedadrettet pres på dansk eksport i de kommende år.

Dansk udenrigshandel er koncentreret på et begrænset antal store samhandels partnere. Således afsættes tre fjerdedele af dansk eksport i EU-lande, Norge, Kina og USA, jf. figur (nederst til venstre). Forskydninger i disse landes handelsmønstre vil således kunne påvirke den danske økonomi. Det skal ses i lyset af de mange job, der er knyttet til eksporten af varer og tjenester. I 2011 var næsten 800.000 job i Danmark således knyttet til eksport af varer og tjenester, omtrent ligeligt fordelt mellem job knyttet direkte og indirekte til eksport, jf. Nellesmann og Nissen (2016). Dertil kommer, at eksport udgør en relativt stor andel af dansk BNP, også i forhold til andre lande vi normalt sammenligner os med. Danmark kan således være sårbar over for protektionistiske tiltag fra andre lande.

Dansk udenrigshandel med varer og tjenester

Anm.: Øverst venstre: Løbende priser

Øverst højre: Fødevarer mv. dækker næringsmidler, levende dyr, drikkevarer, tobak, animalske og vegetabiliske olier, fedtstoffer og voks. Nordsø mv. dækker mineraler, brændsels- og smørestoffer. Kemikalier mv. dækker også kemiske produkter. Maskiner mv. dækker også transportmidler. Øvrige varer dækker ikke spiselige råstoffer (ekskl. brændsel), bearbejdede varer (primært halvfabrikata), færdigvarer og andre varer. Løbende priser.

Nederst venstre: Landenes andel af dansk eksport i løbende priser i 2014. Øvrige EU dækker de resterende 24 EU-medlemslande: Belgien, Bulgarien, Cypern, Estland, Finland, Frankrig, Grækenland, Holland, Irland, Italien, Kroatien, Letland, Litauen, Luxembourg, Malta, Polen, Portugal, Rumænien, Slovakiet, Slovenien, Spanien, Tjekkiet, Ungarn og Østrig.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

LANGSOMMERE UDVIKLING I DE GLOBALE VÆRDIKÆDER

En stærk udvikling af globale værdikæder bidrog i særlig grad til den øgede handelsintensitet igennem 1990'erne og begyndelsen af 2000'erne, jf. Nellesmann og Nissen (2016). Globale værdikæder opstår, når aktiviteter til produktion af færdige produkter opsplittes mellem virksomheder på tværs af landegrænser. I perioder, hvor udviklingen af de globale værdikæder sker hurtigt, vil den internationale handel alt andet lige stige mere end BNP.²

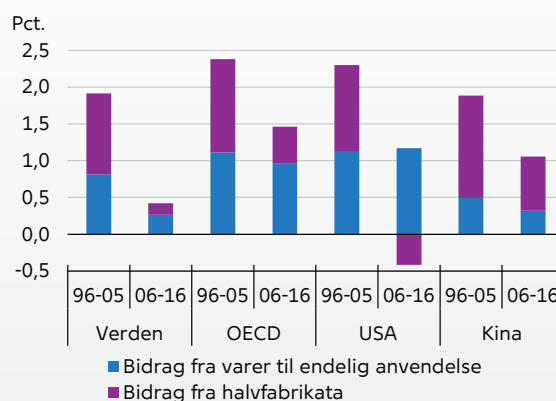
Væksten i verdenshandlen var i perioden 1996-2005 i stort omfang drevet af øget handel med halvfabrikata, jf. figur 3. Det afspejler bl.a. den øgede udbredelse af globale værdikæder. Siden midten af 2000'erne er vækstbidraget fra halvfabrikata mere end halveret i en lang række lande – i USA er det endda negativt – mens vækstbidraget fra færdigvarer har været omtrent uændret. Udviklingen af globale værdikæder synes således at være gået ned i tempo det seneste årti. Udviklingen af globale værdikæder er eksempelvis aftaget i Kina og USA, jf. Constantinescu mfl. (2015). Det skyldes bl.a., at Kina i dag selv producerer flere halvfabrikata i værdikæden. Tidligere varetog landet primært arbejdskraftintensive produktionsprocesser. Andelen af importkomponenter i Kinas totale eksport er således faldet fra 60 pct. i midt-1990'erne til omkring 35 pct. i dag.

FORSKYDNINGER I EFTERSPØRGSELN SAMMENSÆTNING

Den aftagende vækst i verdenshandlen afspejler også forskydninger i sammensætningen af den aggregerede efterspørgsel. Det skyldes, at importindholdet i de enkelte delkomponenter af efterspørgslen varierer. Investeringer og eksport har typisk et højt importindhold, mens det er en anelse lavere for privat forbrug. Den relativt store

Samlet importvækst dekomponeret på bidrag fra varer til endelig anvendelse og halvfabrikata

Figur 3

Anm.: OECD-landene er ekskl. Luxembourg og Slovakiet.

Kilde: OECD, World input-output database (WIOD) og egne beregninger.

andel af serviceydelser i offentligt forbrug betyder, at det oftest har et lavt importindhold.³

Til at belyse effekterne af ændringer i efterspørgslens sammensætning konstrueres en efterspørgselsserie, hvor der tages højde for importindholdet i de forskellige delkomponenter.⁴ Nedgangen i handelsintensiteten i OECD-landene efter krisen skyldes delvist, at efterspørgslen faldt mere i delkomponenter med højt importindhold, fx investeringer, jf. figur 4. I de senere år er væksten i de to serier nogenlunde ens. Sammensætningen af BNP forklarer dermed ikke, hvorfor verdenshandlen har været svag i perioden 2012 til 2015.

Væksten i importjusteret BNP var derimod højere end væksten i BNP som helhed i anden halvdel af 1990'erne og midten af 2000'erne. Det betyder, at efterspørgslen efter importerede varer i perioderne var højere, end hvad BNP indikerer.

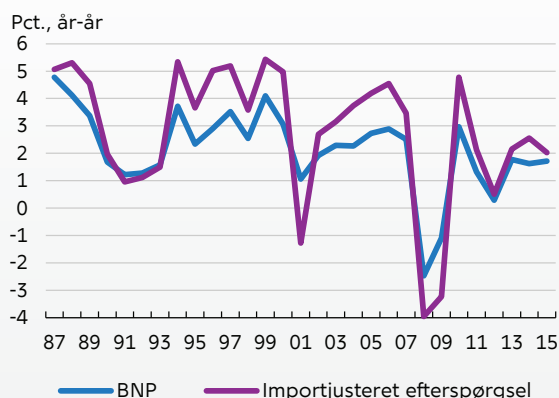
2 Det skyldes, at global handel opgøres i bruttostørrelser, og dermed inkluderer både handel med halvfabrikata mellem virksomheder som input til videre produktion og varer og tjenester til endeligt forbrug. Den samlede værditilvækst (som BNP er et mål for), dvs. forskellen mellem værdien af de produkter, som virksomheden producerer, og udgifterne til halvfabrikata, er derimod den samme, hvad enten aktiviteterne i produktkæden er sket i ét land eller på tværs af grænser.

3 Der tages både højde for det direkte og indirekte importindhold. Det direkte importindhold er indeholdt i den endelige anvendelse af en vare eller tjeneste, mens det indirekte importindhold er indeholdt i den afledte efterspørgsel, der resulterer af efterspørgslen efter indenlandsk producerede varer eller tjenester. Eksport har således intet direkte, men til gengæld et relativt stort indirekte importindhold.

4 Den importjusterede efterspørgsel beregnes ved at vægte hver delkomponent med dens relative importindhold, som det er gjort i Bussière mfl. (2013).

Vækst i BNP og den importjusterede efterspørgsel for OECD

Figur 4

Anm.: OECD-landene udgør i figuren Australien, Belgien, Canada, Danmark, Finland, Frankrig, Holland, Italien, Japan, Korea, New Zealand, Norge, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland og USA. Importen i disse økonomier udgør over 80 pct. af OECD's samlede import. Landene er vægtet ud fra deres andel af den samlede import. Importindholdet er lineært interpoleret på kvartalsbasis.

Kilde: Bussière m.fl. (2013), OECD og egne beregninger.

Dermed vil handelsselasticiteten for disse perioder blive overvurderet, når BNP anvendes som mål for efterspørgslen. Det gælder også vurderingen af, hvor meget handelsselasticiteten er aftaget de senere år.

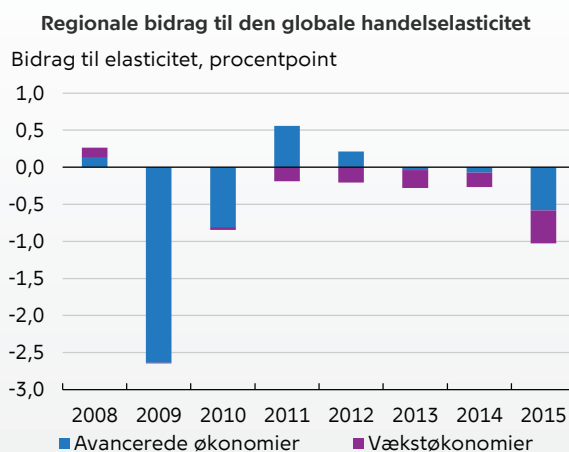
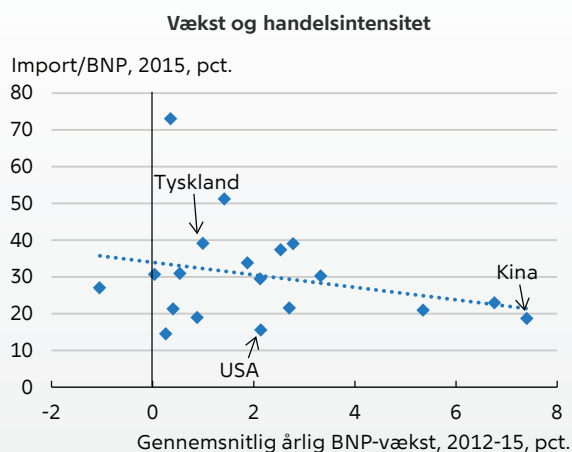
Det skal bemærkes, at ovenstående kun behandler de avancerede OECD-lande, og at fx Kina dermed ikke indgår. Kina og andre vækstøkonomier undergår i disse år en strukturel transition, hvor væksten i højere grad skal drives af forbrug og i mindre grad af investeringer. Det vil isoleret set lægge et nedadrettet pres på handelsselasticiteten.

VÆKSTENS SAMMENSÆTNING PÅ TVÆRS AF LANDE BIDRAGER TIL LAVERE HANDELSINTENSITET

Forskydningerne i den geografiske vækstsammensætning har også bidraget til en lavere global handelsselasticitet. Vækstøkonomierne har typisk en lavere handelsselasticitet og -elasticitet end de udviklede økonomier, jf. figur 2. Et skift i retning af større fremgang i vækstøkonomierne kan dermed trække den globale handelsselasticitet ned, også selv om handelsselasticiteterne er uændrede på nationalt niveau. Den globale økonomiske vækst har de senere år været drevet af økonomier med lav handelsselasticitet, jf. figur 5 (venstre). Det afspejler bl.a., at væksten i flere europæiske lande, der generelt har en høj importkvote, har været lav igennem en årrække. Denne udvikling kan i et vist omfang afspejle konjunkturelle forhold. Idet fremgangen i vækstøkonomierne også fremadrettet vil være højere end i de avancerede økonomier, vil det isoleret set dæmpe udviklingen i den globale handelsselasticitet.

Vækst og handelsselasticitet samt regionale bidrag til den globale handelsselasticitet

Figur 5

Anm.: Venstre figur: Punkterne viser landene Australien, Brasilien, Canada, Frankrig, Holland, Indien, Indonesien, Italien, Japan, Kina, Korea, Mexico, Rusland, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyrkiet, Tyskland og USA. Prikket linje angiver tendenslinjen.

Højre figur: Viser bidraget til handelsselasticiteten sammenlignet med et kontrafaktisk forløb, hvor hvert lands elasticitet svarer til gennemsnittet for 1995-2007. På grund af store fluktuationer fra år til år er elasticiteten for de enkelte lande beregnet som et 5 års glidende gennemsnit.

Kilde: OECD, Verdensbanken og egne beregninger.

For at illustrere den geografiske betydning for den svage handelsudvikling kan den faktiske globale handelselasticitet sammenlignes med den, der ville gælde, hvis de enkelte landes elasticitet havde svaret til gennemsnittet for før-krise-perioden, jf. figur 5 (højre). Resultaterne viser, at tilbageslaget i den globale handel i de første år efter krisen skyldtes udviklingen i de avancerede økonomier og dermed kan ses som et cyklisk fænomen. Siden 2012 er faldet derimod primært drevet af vækstøkonomierne, særligt Kina. En del af denne udvikling er formentlig strukturel, bl.a. som følge af langsommere udvikling af værdikæder mv., som nævnt tidligere.

LANGSOMMERE AFVIKLING AF HANDELSBARRIERER

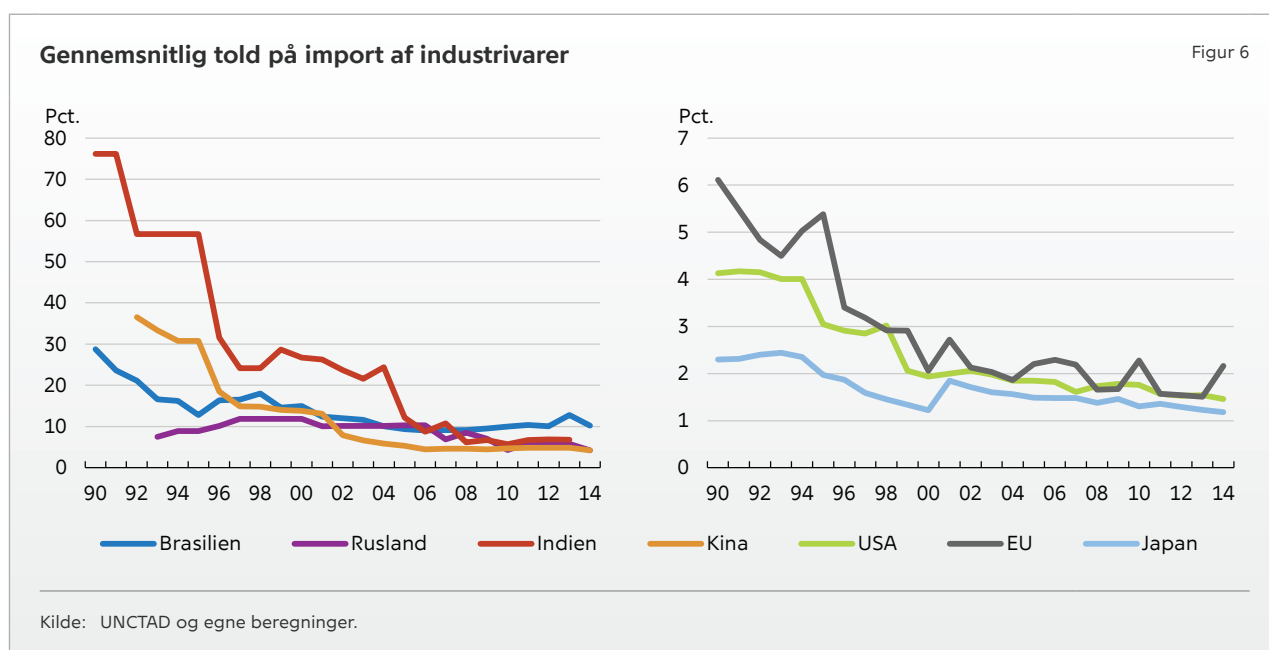
Den stigende internationalisering igennem 1990'erne blev i høj grad understøttet af tiltag i retning af afviklingen af importkvoter, lavere toldsatser og deregulering af det indre marked. Det har bidraget til øget velstand. De gennemsnitlige toldsatser for industrivarer faldt betydeligt i både avancerede økonomier og store vækstøkonomier fra 1990 og frem til begyndelsen af 2000'erne, jf. figur 6.

De gennemsnitlige toldsatser er siden 2000 aftaget i et langsommere tempo. Det afspejler bl.a., at toldsatserne i dag ligger relativt lavt, især i de vestlige lande, hvor potentialet for yderligere toldnedsættelser er mindre end tidligere. Afvik-

ling af ikke-toldmæssige handelsbarrierer, såsom nationale produktstandarder, administration og autorisationer mv., udgør derimod fortsat et stort potentiale. Her har EU's indre marked spillet en central rolle igennem en årrække, hvor harmonisering af produktstandarder har gjort det muligt, at det samme produkt kan afsættes i flere lande. Muligheden for fortsat deregulering og harmonisering er stadig til stede, ligesom der også kan udvikles barrierer for samhandel med ikke-EU-lande.

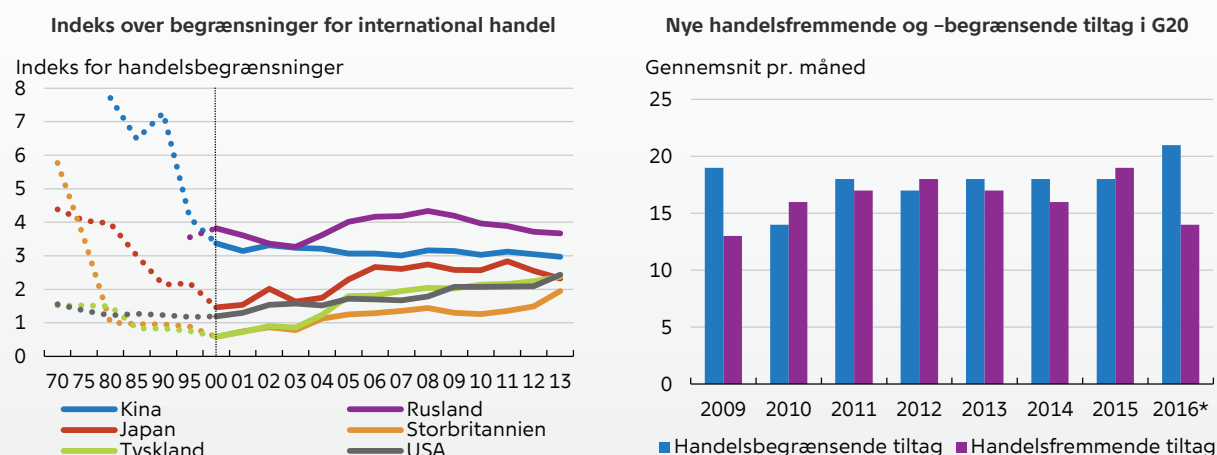
De senere år har der internationalt set været mindre fokus på liberaliseringen af international handel. Det ses bl.a. ved, at Fraser-instituttets indeks for internationale handelsbegrænsninger har været svagt stigende for en bred skare af lande de senere år, jf. figur 7 (venstre). Indekset, der foruden toldmæssige handelsbarrierer også indeholder ikke-toldmæssige barrierer samt begrænsninger af kapital- og arbejdskraftbevægelser, er bl.a. steget i Tyskland, Storbritannien og USA.

Ifølge WTO er antallet af nye handelsbarrierer også steget de senere år, jf. figur 7 (højre). Opgørelsen angiver antallet af nye handelstiltag uanset deres karakter og omfang, og det er dermed vanskeligt at opgøre, hvor meget nye protektionistiske initiativer holder væksten i verdenshandlen nede. Bown (2009), Kee mfl. (2013) og Constantinescu mfl. (2015) finder, at nye handelsbarrierer forklarer en meget lille del af den svagere vækst i verdenshandlen. Det afspejler bl.a., at tiltagene berører en relativt begrænset andel af verdens im-

Indeks over begrænsninger for international handel og nye handelsfremmende og -begrænsende tiltag i G20

Figur 7

Anm.: Venstre figur: Indekset indeholder tariffer, regulatoriske handelsbegrænsninger, begrænsninger af kapital- og arbejdskraftbevægelser og sortbørsvalutakurser. Indekset er det inverse af Fraser-instituttets opgørelse, der kan antage en værdi mellem 0 og 10. En stigning i indekset indikerer øgede restriktioner for international handel.
Højre figur: * 2016 dækker månederne fra oktober 2015 til maj 2016. Tiltagene dækker både told- og ikke-toldmæssige handelsbarrierer.
Kilde: WTO (2016), Fraser Institute og egne beregninger.

port.⁵ Derimod kan den langsomme afvikling af handelsbarrierer de seneste 15 år sammenlignet med 1990'erne i større grad have bidraget til en svagere vækst i den globale handel. I det omfang, at verdenshandlen holdes nede af protektionistiske tendenser, er det problematisk, da det er forbundet med et velfærdstab.

DER ER VÆSENTLIGE FORDELE VED FRIHANDEL

Handel mellem lande har overordnet en positiv økonomisk virkning via øget produktivitet og velstand. Særligt små åbne økonomier som Danmark kan drage fordel af at handle med omverdenen. Det skyldes bl.a., at frihandel skærper konkurrencen samt giver adgang til større markeder og dermed mulighed for at udnytte stordriftsfordele, specialisering og videndeling. Muligheden for at importere en række varer fra udlandet har således frigjort ressourcer og arbejdskraft, der kan anvendes i sektorer, hvor Danmark har en komparativ fordel, eksempelvis medicinalindustrien. Hvis to lande, der før var lukkede, i stedet producerer og eksporterer varer og tjenester, hvor de hver

især er relativt mest produktive, øges velstandsniveauet i begge lande, jf. boks 3. Nyere empiriske analyser understøtter de positive effekter ved frihandel, jf. boks 4. Ifølge undersøgelserne giver

Klassisk handelsteori

Boks 3

Økonomisk handelsteori tager udgangspunkt i princippet om komparative fordele, jf. Ricardo (1817). Til at illustrere princippet tages der i den oprindelige artikel udgangspunkt i to økonomier, som hver især kan producere to typer af varer. Komparative fordele opstår, når en økonomi kan producere en vare relativt billigt målt i antallet af andre varer, som dermed ikke produceres indenlands. I eksemplet vil begge lande blive rigere af at specialisere sig i produktion af varer, hvor de er relativt mest produktive og derefter handle med hinanden. Komparative fordele vil bestå, selv hvis én økonomi har et højere produktivitsniveau inden for alle typer af varer (såkaldt absolutte fordele). Det forklarer, hvorfor det vil være en fordel for både avancerede og udviklingsøkonomier at handle med hinanden. Resultatet kan generaliseres til et eksempel med flere lande og flere handlede varer, jf. Dornbusch mfl.(1977).

Komparative fordele, og dermed hvilke varer en økonomi vil eksportere, bestemmes af flere faktorer. Fx vil en økonomi med et stort kapitalapparat eksportere varer, der er relativt kapitalintensive at producere, mens lande med en relativt stor arbejdsstyrke og begrænset kapitalapparat vil eksportere varer, hvor produktionen er relativt arbejdskraftintensiv. Det samme gælder for lande, der har store forekomster af råstoffer, jf. Ohlin (1933).

5 WTO (2016) anslår, at ca. 5 pct. af verdens import er berørt af de handelsbegrænsende tiltag, der er indført siden 2008.

Adgangen til mere end 50 års data har dannet grundlag for en lang række empiriske analyser, der belyser de økonomiske gevinster ved øget frihandel. Overordnet er der bred konsensus om fordelene ved handelsliberaliseringer. Øget frihandel forventes at føre til produktivitetsstigninger og herigennem øget velstand. Frihandel kan ligeledes føre til højere lønninger via højere produktivitet, om end denne effekt må forventes at være ulige fordelt på tværs af sektorer.

I et nyere studie foretaget af OECD (2011) estimeres en global halvering af toldsatser at kunne øge BNP med op til 7 pct. afhængig af landespecifikke karakteristika. Gevinsterne er størst på langt sigt, hvor især udviklingsøkonomierne står til at drage fordel af færre handelsbarrierer. Verdensbanken understreger ligeledes de gunstige effekter ved øget frihandel. Ved brug af data for mere end 100 lande over næsten 50 år påvises det, at økonomier, der undergik handelsliberaliserende politikker, i gennemsnit oplevede en real vækststigning, som var 1,5 procentpoint højere end før liberaliseringstiltagene (Wacziarg og Welch, 2008). Et nyt arbejdsrapport fra IMF ser mere specifikt på de potentielle produktivtetsgevinster ved at fjerne handelsbarrierer i en række avancerede økonomier. De finder, at lande, der unilateralt beslutter at fjerne alle toldafgifter, vil kunne øge den samlede produktivitet og velstand med omkring 1 pct., jf. Ahn mfl., (2016).

Der er generelt også enighed om, at øget frihandel på langt sigt vil have positive effekter på beskæftigelsen. Eksempelvis finder OECD (2011), at en halvering af G20-landenes handelsbarrierer (både told- og ikke-toldmæssige restriktioner på handel) øger beskæftigelsen på tværs af udviklings- og avancerede lande med omkring 0,9-3,0 pct.

Felbermayr mfl. (2011) estimerer ligeledes, at en 10 pct. stigning i handelsåbenhed for OECD-landene kan reducere ledigheden med ca. 1 procentpoint. De finder endvidere, at den positive beskæftigelseseffekt er afledt af produktivitetsstigninger som følge af frihandlen. På kort sigt er der imidlertid mindre konsensus omkring beskæftigelseseffekterne af frihandel. Dutt mfl. (2009) finder eksempelvis, at en gennemsnitlig permanent handelsliberalisering fra perioden 1950-2001 har været forbundet med en umiddelbar stigning i ledigheden, som dog mere end udlignes efter tre år, hvor den kan forventes at falde med 3,5 pct.

I empiriske studier findes desuden ofte, at frihandel kan føre til højere lønninger især i de eksportorienterede erhverv. I et større casestudie finder Mayer og Ottaviano (2007), at eksportintensive industrier i vesteuropæiske lande betaler lønninger, der i gennemsnit er 2-20 pct. højere end ikke-eksportintensive brancher. Riker (2015) undersøger det amerikanske arbejdsmarked og finder, at eksportører betaler en gennemsnitlig merløn på omkring 16 pct. I studiet kontrolleres for uddannelsesniveau, erfaring, geografi og demografi.

På trods af at der er bred konsensus om positive gevinster ved frihandel, er det vigtigt at understrege, at de empiriske studier er underlagt en del usikkerhed og metodemæssige udfordringer i forbindelse med at definere og måle handelsbarrierer, identificere kausalitet (lande, der vokser hurtigere, har en tendens til også at handle mere åbent med omverdenen) og isolere effekten af frihandel (handelsliberaliserende politikker er ofte forbundet med sideløbende gennemførelse af andre økonomiske politikker, der forbedrer strukturerne).

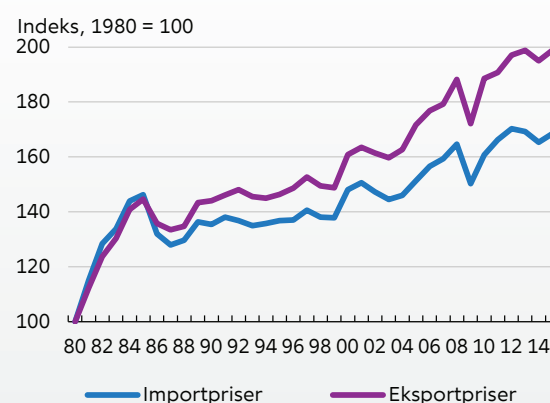
øget frihandel sig udslag i produktivtetsgevinster, øget beskæftigelse og højere lønninger.

Frihandel sikrer ikke blot en større variation i de varer og tjenester, som de danske forbrugere har adgang til. Øget konkurrence og global arbejdsdeling er også med til at sikre velfærdsgevinster gennem øget købekraft. Det skyldes, at priserne på de importerede varer er lavere end, hvis de skulle produceres indenlands.

Danmark har ydermere haft en betydelig forbedring af bytteforholdet over for udlandet, jf. figur 8. I løbet af de seneste ti år har den samlede stigning i eksportpriserne været dobbelt så høj som stigningen i importpriserne. Det er med til at øge forbrugsmulighederne for danske forbrugere. Den danske forbedring af bytteforholdet står i modsætning til flere af vore nabolande, hvor bytteforholdet har været enten konstant eller faldende. Produktivitetskommissionen (2013) finder, at udviklingen primært afspejler forskelle i branchesammensætningen. Danmark importerer eksempelvis

Danske import- og eksportpriser

Figur 8

Anm.: Figuren viser deflatoren for henholdsvis import og eksport af varer og tjenester i Nationalregnskabet.
Kilde: OECD, Danmarks Statistik.

elektronik, hvor priserne har været faldende, mens det samme ikke har været tilfældet for en række eksportindustrier, fx medicinalindustrien.⁶

Der kan imidlertid være omstillingsomkostninger forbundet med liberaliseringer af samhandlen. Ofte vil disse omkostninger være koncentrerede, hvorimod gevinsterne høstes bredt. Eksempelvis er det forventeligt, at øget international konkurrence – ligesom indenlandsk konkurrence – vil betyde lukning af lavproduktive virksomheder. Øget frihandel vil således kunne lede til sektorfor-skydninger, der under omstillingen kan medføre øget ledighed for berørte arbejdsgrupper. Disse ledige ressourcer vil over tid blive anvendt i mere konkurrencedygtige virksomheder, hvor lønnen er højere. Lignende dynamikker gør sig gældende i forbindelse med teknologiske fremskridt, fx automatiseringen af visse jobfunktioner. Ledigheden på tværs af OECD-landene er ikke steget systematisk i perioden med kraftig globalisering.

Frihandel kan også gøre danske virksomheder mere sårbare over for perioder med afmatning på eksportmarkederne. Adgangen til de internationale markeder betyder omvendt, at virksomheder har bedre mulighed for at komme sig over et negativt stød, da de ikke kun er afhængige af den indenlandske efterspørgsel, jf. Gamberoni mfl. (2010). Det er især vigtigt for et land som Danmark, hvor eksporten udgør en stor andel af BNP.

De potentielle tilpasningsomkostninger fra øget frihandel understreger behovet for en dynamisk økonomi og et fleksibelt arbejdsmarked. Det danske arbejdsmarked er et af de mest fleksible i EU og er kendetegnet ved en høj grad af jobmobilitet, jf. artiklen *Geografisk jobmobilitet og lønfleksibilitet* i denne Kvartalsoversigt. Dette betyder, at det er forholdsvis nemt at afskedige og ansætte medarbejdere samtidig med, at muligheden for videre- og efteruddannelse øger danskernes mulighed for at finde nyt arbejde. Dermed kan den nødvendige tilpasning ske så hurtigt som muligt, og de økonomiske gevinster kan realiseres.

I lyset af de økonomiske fordele ved international handel er det vigtigt for en lille åben økonomi som den danske, at den økonomiske politik understøtter frihandel, bl.a. gennem internationalt samarbejde.

LITTERATUR

Ahn, JaeBin, Era Dabla-Norris, Romain Duval, Bingje Hu og Lamin Nijie (2016), Reassessing the productivity gains from trade liberalization, *IMF Working Papers*, nr. 77.

Bown, Chad (2009), The global resort to anti-dumping, safeguards, and other trade remedies amidst the economic crisis, Verdensbanken, *Policy Research Working Papers*.

Bussière, Matthieu, Giovanni Callegari, Fabio Ghironi, Giulia Sestieri og Norihiko Yamano (2013), Estimating trade elasticities: Demand composition and the trade collapse of 2008-2009, *American Economic Journal: Macroeconomics*, vol. 5, nr. 3.

Constantinescu, Cristina, Aaditya Mattoo og Michele Ruta (2015), The global trade slowdown: Cyclical or structural?, *IMF Working Papers*, nr. 6.

Dornbusch, Rudiger, Stanley Fischer og Paul Samuelson (1977), Comparative advantage, trade and payments in a Richardian model with a continuum of good, *American Economic Review*, nr. 67.

Dutt, Pushan, Devashish Mitra og Priya Ranjan (2009): International trade and unemployment: Theory and cross-national evidence, *Journal of International Economics*, vol. 78, nr. 1, juni.

Felbermayr, Gabriel, Julien Prat og Hans-Jörg Schmerer (2011), Trade and unemployment: What does the data say, *European Economic Review*, vol. 55, nr. 6, august.

Gamberoni, Elisa, Erik von Uexkull og Sebastian Weber (2010), The role of openness and labour market institutions for employment dynamics during economic crises, International Labour Office, Employment Sector, *Employment Working Papers*, nr. 68.

Kee, Hiau L., Cristina Neagu, og Alessandro Nicita (2013), Is protectionism on the rise? Assessing national trade policies during the crisis of 2008, *Review of Economics and Statistics*, vol. 95, nr. 1.

6 En del af denne udvikling kan afspejle målefejl, bl.a. som følge af den teknologiske udvikling, hvor fx kvalitetsforbedringer på eksempelvis smartphones og computere kan være svære at måle

Klein, Michael W., Christoph Moser og Dieter M. Urban (2010), The contribution of trade to wage inequality: The role of skill, gender, and nationality, *NBER Working Papers*, nr. 15985.

Mayer, Thierry og Gianmarco I.P. Ottaviano (2007), The happy few: The internationalization of European firms, *Bruegel Blueprint Series*, vol. 3.

Nellemann, Peter Beck og Karoline Garm Nissen (2016), Globale værdikæder, Danmarks Nationalbank, *Kvartalsoversigt*, 2. kvartal.

OECD (2011), The impact of trade liberalisation on jobs and growth: Technical note, *OECD Trade Policy Papers*, nr. 107.

Ohlin, Bertil (1933), Interregional and international trade, Harvard University Press.

Produktivitetskommissionen (2013), Konkurrence, internationalisering og regulering, Analyserapport 2.

Ricardo, David (1817), On the principles of political economy and taxation.

Riker, David (2015), Export-intensive industries pay more on average: an update, U.S. International Trade Commission, *Office of Economics Research Note*, nr. 04A.

Timmer, Marcel P. (red.) (2012), The world input-output database (WIOD): Contents, sources and methods, *WIOD, Working Papers*, nr. 10.

Wacziarg, Romain og Karen Horn Welch (2008), Trade liberalization and growth: New evidence, *World Bank Economic Review*, vol. 22, nr. 2.

WTO (2016) "Report on G20 trade measures".

